

Felhívott Kovács András Ferenc, hogy hatvan évvel ezelőtt, 1953-ban indult a Látó elődje, az Igaz Szó, tudtam-e. Tudtam természetesen, de nem nagyon jutott eszembe mostanában. Végül is kétesztendő voltam 1953 júniusában, sőt, még annyi sem egészen, de ezek szerint mégis öcsém lehetne a folyóirat, hogy némi képzavart – megszemélyesítést – is bevigyek ebbe az emlékezésbe. 1976 és 1989 között voltam szerkesztője én is az Igaz Szónak (annyi idős volt akkor a lap, mint most a Látó, huszonhárom éves), nézem a Wikipédián, és megrendültem látom, nem tud erről a világháló. Mármint arról, hogy én is ott voltam. Akik ezt a szócikket szerkesztették, még kisbetűs nemessekségre sem becsülték Nemess Lászlót, Györffi Kálmánt, de Gálfalvi György is csak bukaresti szerkesztőként szerepel a névsorban, ami csupán rövid előzmény volt az ő pályáján két évtizedes marosvásárhelyi szerkesztői gürzéséhez, folyamatos – és jogos, de még mennyire! – lázongásához képest. Tördelőkről, korrektorokról nem is beszélek, ők sincsenek a Wikipédián. Szerzők is szürve, ki tudja, kinek a gusztusához igazítva. Mondhatná valaki, olvassak ismét lexikonokat, vaskos irodalomtörténetet, onnan minden kiszálazható. Persze. De ahhoz, amit tizenhárom éven át belülről megéltem, képzavarosan: folyóirat-öcsém bendőjében, ahhoz még nem kell forrásmunka, anélkül is volna mit mondanom róla. Különbösen is: a számomra fontos pillanatok ott vannak még ebben a képernyős, lyukas esőernyős világ-memóriában is, például kísérletünk egy ifjúsági irodalmi folyóirat létrehozására, hogyan elindultunk, majd megállítottak minket 1978-ban. Tavasz, Nyár, Ősz címmel külön-külön füzetben mutattuk fel ezt a lélegzetállító esélyt, aztán már csak a fulladozás, az Igaz Szó laptestébe befűzve a negyedik szám, a Tél, nevéhez hűen (egyébként a két világháború közti Terméstől kölcsönöztük ezt az évszakosdit). Majd két év múlva, folyamatos feszítés, morgás, kérelmezés, kötélhúzás után egy újabb évszak, az Ötödik Évszak című vaskos antológia 1980-ban, amely véleményem szerint az akkori fiatal író- és képzőművész-nemzedékek máig legfontosabb gyűjteménye, meglepően avangárd, és az Elekes Károly által szerkesztett képzőművészeti anyag utólag is egyértelmű áttörés, generációs leszámolás a szocialista realizmussal.

Miért idézem hirtelenjében ezeket a tagadó gesztusokat, és nem az igenlöket, a magában az Igaz Szóban megjelent Székely János-vagy Sütő András-műveket, és a maradandóság más, többé-kevésbé meggyőző példáit, amelyek a lapban dúsan tenyésző, hányingeresen rózsaszín vagy inkább tulipiros irodalompolitikát és politikus irodalmat ellensúlyozták? Egyrészt azokra az intézményalapítási kezdeményezésekre akartam utalni, amelyeket a mai Látó is szöröstül-bőröstül vállalhat, nem kell hozzá az „ez se pisis, az se pisis” történetet újrájátszani. Másrészt pedig nem hiszem, hogy egy rövid jegyzetben, amit főszerkesztő-utódom (tulajdonképpen időrendben Gálfalvi György utóda) tölem rendelt, vállalkozni szabadna egy 60 mínusz 23, vagyis 47 éves folyóirat bonyolult, a maga egészében el nem fogadható, de ugyanakkor az 1989 előtti erdélyi és összmagyar irodalomtörténetből ki nem szakítható, értékes és értéktelen szövegeket egyaránt felsorakoztató évfolyamainak elemzésére. Kiről beszélnék, ha ezzel próbálkoznék? Székely Jánosról, Jánosházy Györgyről, akiktől rengeteget tanultam? Vagy arról, hogy akkor még mesterség volt, a szó szoros értelmében, szerkeszteni, korrektúrázni, tördelni? Vagy a hajdani, velejeig „párthú” főszerkesztőről lenne egy-két szavam (csíftgatom feltoluló jelzőimet)? (Fellelhető a neve a Wikipédián, az Igaz Szó szócikkében.)

„Ugorgyunk” inkább, Pósalaky bácsi örökbecsű szavaival, és majd egy következő évfordulón, vagy azelőtt valamikor, járjuk körbe ezt a témát, járjuk körbe mellesleg folyamatosan azt a múltat, amely tetszik, nem tetszik, a mi múltunk. Ha elutasítottunk sok mindent annak idején, akkor is. Abból lettünk, ami volt. Voltak szigorúan cenzúrázott újságok, folyóiratok, Megéneklünk, Románia fesztiválok. Voltak pionírnyakkendők, émelyítő színű haza-sólymai-egyenruhák. Voltak suttagások, tapsok, dacok, félelmek, forrongások. Voltak hazugságok. De időnként az igazságot is sikerült kimondani. Ezért volt érdemes lapot szerkeszteni, ezekért az újabb meg újabb alkalmakért.

Szabódik Kovács András Ferenc, hogy azt gondolták a Látó szerkesztőségében, nekem kellene írnom valamit az Igaz Szó évfordulójáról, ne múltjak el nyomtalanul, a Látó mostani szerkesztői ezt még nem élték meg, én viszont voltam Igaz Szó-szerkesztő is, aztán az új lap, a Látó első főszerkesztője lettem, a Batsányi Jánostól vett címet is én találtam ki, szidták is érte sokan. Érzem, mentegetőzik, barátok vagyunk, jó fülünk van egymás hangsúlyaihoz, itt most annak a bizonyos dolognak a kerítésen való átdobásáról van szó, nem mondja ki, de sejtem, vita van a felkérés mögött, talán olyan vélemények is, hogy hagyjuk a fenébe az egészet. Lehet, ezt is sugallom Andrásnak –, mit tehetnék, nekem már sohasem lesz igazán KAF, annál régebről ismerem –, de ami 1989 előtt történt vagy nem történt, mégis fel kellene dolgozni egyszer. Versben, regényben, esszében, tanulmányban, memoárban, bármiben. Nem másnak akarok feladatot adni, csak magamnak. 1989 decemberében el sem tudtam volna képzelni, hogy azzal a címmel menjünk tovább: Igaz Szó (uramisten, micsoda újság- és folyóiratcímek voltak akkoriban: Vörös Zászló, Igazság, Fáklya, Előre, Utunk). Az a december végi címváltoztatás lényegében az azelőtti kiválási próbálkozások, az ifjúsági melléklet, az Ötödik Évszak, de akár az 1976-tól Gálfalvi György, Nemess László és jómagam működtette Igaz Szó Irodalmi Kör hitelesítése volt, boldog igenlés és keserű tagadás is. Tagadás, de mégsem megtagadás. Hiszen fontos intézmény volt az Igaz Szó is, akárcsak az Utunk vagy a Korunk, nem egyformák természetesen, mindegyik a maga nyavalyáival küszködött.

Hogyan értelmezzük hát ezt az egész szőnyeg alá söpört múltat, ezt az erdélyi hepehupát, amelytől úgysem szabadulhatunk? Mi van a föld alatt valójában? Kérem Kovács András Ferenc től ráérősen le-lelassul, aztán ismét nekilödul telefonbeszélgetésünkben, hogy hallott-e az „anyapityókáról”. Nem, mondja. Hát iskoláskoromban a munkára nevelés szerves részeként minden ősszel három-négy hetet, néha másfél hónapot is mezőgazdasági gyakorlattal, magyarán krumpliszedéssel töltöttünk, és csak utána kezdődött a tanulás. Mentünk esőben, napsütésben, egyszer még a november eleji hóban is a traktor után, vödörbe kapkodtuk a fehér vagy rózsaszínű krumplit, és amit csak félig fordított ki a krumplipörgető, azt is kikotortuk a hűvös rögök közül. Néha nyúlós, ragacsos masszába markoltunk váratlanul, sárgállott az ujjainkon: anyapityóka. Így mondták nekem, gondolom, így is van, hogy a vetőburgonyát – burgonya, krumpli, pityóka, nálunk kolompér nem volt – általában teljes egészében felszívja a belőle kihajtó növény, és átvándorol az új gumókba, nem marad belőle semmi. De néha, nem tudni, miért, nem tűnik el egészen az, amiből végül is az új, fajtájuktól függően lisztesebb vagy levelesebb, jóízű föld alatti gyümölcsök lettek, hanem szétrothad ugyan, de ott van lent, félig cseppfolyósan. Anya? Talán túlzás. Anyapityóka! Ahogy a mezőn belemarkoltunk hajdanában. Ebből vagyunk? Ez is túlzás. De a félig felszívódott múlt, ország múltja, Erdély múltja, irodalmunk múltja itt a lábunk alatt, nekünk csak ez van, beszélni kellene róla. Egy irredenta hétköznapi című könyvemben megpróbáltam feldolgozni, és elégtétellel látom, hogy hasonló céllal töpreng szekuritátés megfigyelési dossziéja fölött Gálfalvi György is. Hátha lassan-lassan mégis sikerül megértenünk – és megértetnünk – önmagunkat! A Wikipédián egyébként bárki módosíthat egy szócikket, miután a szerkesztők ellenőrzik a módosított szöveget.

Kategoria: Dokumentum
Denumire autor: Markó Béla

Látó Szépirodalmi Folyóirat